

«УСЯ УКРАЇНА – СУЦІЛЬНИЙ МАЙДАН» (ЗНАКОВИЙ ТОПОНІМІКОН ПОЕЗІЇ МАЙДАНУ)

Стецик М. С., Баранська С. В.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті досліджено знаковий топонімікон як ментально вагому й концептуально вельми промовисту групу лексики в поезії Майдану; з'ясовано феномен лінгвопоетичної картини світу, що постає з рядків збірного майданного дискурсу; виокремлено домінантні тополексеми, на основі компонентного аналізу визначено спектр їхніх семантико-стилістичних, символічних та асоціативних прироцень (**Майдан, Київ, Крути, Грушевського, Інститутська**); простежено аксіологічний розвиток знакового образу української мовосвідомості, органічну взаємодію з іншими словообразами (Україна, Київ, Небесна Сотня).

Зазначено, що в майданівських текстах домінантний онім Майдан з генералізованою топосемою трансформується в ціннісну філософему. У лінгвоконцептуальному аспекті **Майдан** – це актуалізація сем 'стійкість', 'відвага', 'рішучість', 'жертвопринесення'; простежено семантичну трансформацію топосимволи з посиленням аксіологічного складника та формуванням відповідного кола ціннісних асоціатив – *протест, свобода, гідність, стійкість, відповідальність, справедливість, усвідомлена жертвовність, ідея, чин*.

Доведено, що образ Києва наскрізний у мовопросторі майданівських віршів. Сема «сторозтерзаності» Києва й відчайдушного спротиву є стрижневою. Знакова тополексема виступає як блискучий поетонім, що експлікує вагомі для авторів переживання, формує рецептивний киево- та майданоцентризм. Урбанонім **Грушевського** асоціюється з рубіконом, який перейшла влада у своїй ненависті до народу і який перейшов народ у своїй рішучості змести цю владу. Емотивними інтенсифікаторами виступають лексеми *дими, подум'я, шини, барикади*, а також варіація на тему старовинної весільної пісні («Горіла шина...»). В аналогічному річищі відбувається й поетичне рефлексування, де на вістрі образу – урбанонім **Інститутська** з домінантною трагедійною семою. В українській лінгвосвідомості викристалізувалася образна триада: **Фермопіли – Крути – Інститутська**. **Крути** – знак мужності й звитяги, нескореності, топосимвола менш частотна, однак ідейно достатньо вагома й емотивно акцентована. Зроблено узагальнення про концептуальну вивіреність, інтелектуалізм і глибинний символізм знакового топонімікону в збірному майданному дискурсі.

Ключові слова: поезія Майдану, дискурс, мовомислення, топонім, урбанонім, символ, рецепція, асоціат.

Stetsyk M. S., Baranska S. V. All Ukraine is an entire Maidan (significant toponymicon of Maidan poetry)

In the article we research the significant toponymicon as a mentally important and conceptually very eloquent group of vocabulary in the Maidan poetry; the phenomenon of the linguopoetic picture of the world which appeared from the lines of the collective Maidan discourse is clarified; the dominant topolexemes are singled out and on the basis of component analysis the spectrum of their semantic-stylistic, symbolic and associative increments (Maidan, Kyiv, Kruty, Hrushevskiyi, Institutska) is determined; the axiological development of the significant image of Ukrainian linguistic consciousness and organic interaction with other word-forms (Ukraine, Kyiv, Heavenly Hundred) is observed.

It is noted that in the Maidan texts the dominant onym Maidan with a generalized toposeme is transformed into a valuable philosophical seme. In the linguistic-conceptual aspect Maidan is the actualization of such semes as "stability", "bravery", "firmness", "sacrifice"; the semantic transformation of toposymbol with the strengthening of the axiological component and the formation of the appropriate circle of value associates like protest, freedom, dignity, stability, responsibility, justice, conscious sacrifice, idea, rank is observed.

It is proved that the image of Kyiv goes through the linguistic space of Maidan poetry. The seme 'storosterzanist' and desperate resistance of Kyiv is principal. The symbolic topolexeme acts as a brilliant poetonym which expresses the important feelings for authors and forms a receptive kyivo- and maidanocentrism. Urbanonym "Hrushevskiyi" is associated with the rubicon, which the authorities passed in their hatred to the nation and which the nation passed in their strong decision to exterminate these authorities. Emotional intensifiers are such lexemes as fume, flame, tyres, barricades and the variation on the theme of an ancient wedding song ("The burning tire ..."). A poetic reflection takes place in the same way, where on the top of the image there is the urbanonym "Institutska" with the dominant tragic seme. In the Ukrainian linguistic consciousness the imaginative triad has been crystallized: Thermopyles - Kruty - Institutska. Kruty is a sign of courage, bravery and disobedience; toposymboleme is less frequent but ideologically rather strong and emotionally focused. A generalization is made about conceptual correctness, intellectualism and deep symbolism of the significant toponymicon in the collective Maidan discourse.

Key words: Maidan poetry, discourse, linguistic thinking, toponym, urbanonym, symbol, reception, associate.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Події останніх п'яти років, ознаменовані Майданом та війною на Сході України, – драматичний досвід новітньої історії, який потребує ословлення й осмислення. Цей процес розпочався чи не з першого дня протистояння, коли народ вийшов на Майдан (на тисячі Майданів у містах, містечках і селах України, а також за її межами – усюди, де живуть українці) як на простір свободи, як на топос, де розпочався процес творення нового і справді українського майбутнього. Художня реакція на події революції 2013/14 року була блискучою. Це стало свідченням тектонічних зрушень у колективній мовосвідомості, коли на зміну байдужості, незадіяності, оспалості прийшло усвідомлення особистої співпричетності до творення історії, рівно ж – до її болючої і драматичної рефлексії. Найчастіше ця рефлексія була поетичною. Саме на Майдані українці написали свій, можливо, перший і останній вірш, але він був справжній, бо поставав як «монолоґ повсталого серця» (Любов Проць), поетично омовлена «релігія нашої свободи» (Віра Китайгородська). Тут рецептивно важливими є не так критерії краси слова, а значущість написаного й пережитого. На першому плані – висока тональність патріотичного почуття, останнім часом витісненого на маргінеси суспільної свідомості, ба навіть цинічно висміяного й затаврованого як неформат у координатах трендів світової культурної моди.

Онiми (антропонiми та топонiми) – велика й концептуально вельми промовиста група лексики в поезії Майдану. Перетворення реальних онiмiв в експресивнi поетонiми зумовлене багатьма чинниками – соціально-політичними, культурологічними, реальними, зрештою, ситуацією майданної дійсності – спочатку оптимістичної, обнадійливої, пізніше – драматичної, трагедійної. Вражає онiмна панорама – від універсальних поетонiмiв (**Майдан, Україна, Бог, Київ, Шевченко, Крути, Каїн**) до імен та прізвищ героїв Небесної Сотні, що стали знаковими, перетворилися в новітні національні символи й уже внесені до найновіших лексикографічних джерел (**Сергій Ніґоян, Михайло Жизневський, Юрій Вербицький, Олександр Капінос, Устим Голоднюк**), і двох центральних київських вулиць – **Грушевського та Інститутської**, на бруківку яких пролилася кров протестувальників. Символом національної скорботи судилося стати саме вулиці Інститутській, вона в українській мовосвідомості вже асоціюється з Крутами та античними Фермопілами. Найчастотніші онiми-символи – це **Майдан, Україна і Бог** як найвищі цінності, морально-світоглядні вістря-імперативи протестувальників. У нашій статті зосереджуємося на знакових тополексах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Майданний дискурс – це нова дослідницька ніша, яка вже досить інтенсивно заповнюється різноформатними науковими студіями. Поетика та прагматика майданної лірики в контексті дискурсу революційної поезії ХХ–ХХІ ст., особливості творення художньої картини світу в ній стали предметом дослідження в дисертаційній праці Г. Горішньої [5]. Одним із перших теоретичні засади різноаспектного осмислення

феномену Революції Гідності крізь призму художнього слова (жива емоційність, зафіксована хроніка відчуттів, унікальна самопрезентація творчої індивідуальності, поєднання різних наративних стратегій) запропонував Я. Поліщук у монографії «Реактивність літератури». Учений вважає «євромайданівський» формат важливою дистанцією на шляху до якісного оновлення українського художнього слова [11]. О. Єременко та Г. Гаврильченко у статті «Бунтівна муза поезії Євромайдану» досліджують поетичний феномен революційного письма поетів-аматорів, лірику Революції Гідності та тематично класифікують її [7]. Г. Білик науково осмислює ідейно-художні особливості ораторії «Небесна сотня» Богдана Бойчука [2]. Молода дослідниця О. Грушанська свою розвідку присвятила поетизації і міфологізації образу Майдану в художніх та журналістських творах [6]. У нашій статті використано передне слово Лесі Воронюк «Майдан: український духовний прорив» до першого і другого видань Антології [4], оригінальну вступну статтю М. Жулинського «Коло з трикутника, або Триптих про триптих» до поем-кліпів С. Бондаренка [8]. Покликуємося також на статтю О. Калити [9] та на власні лінгвостилістичні студії над поетичним дискурсом Майдану [1; 15; 16]. Розглядаючи поетичний іменник, спираємося на основні теоретичні постулати та дефініційний апарат сучасної художньої ономастики.

Різноформатні й різножанрові книжкові видання про Майдан виходять великими тиражами. Ми поки що обмежуємося лише поетичними текстами. Матеріалом наукової студії є цільовий добір з антології майданівських віршів «Небесна Сотня» (перше і друге видання – 2014), поеми-кліпу С. Бондаренка «МАЙДАНИ І МАГНАТИ, або Магія магми», поеми Антонії Цвід «Клич Майдану. Літопис Самовидця», збірки Світлани Костюк «Траєкторія самоспалення», збірки Дмитра Павличка «Вірші з Майдану», збірки Антоніни Листопад «Солоний Хрещатик», збірки «Материнська молитва» та ін.

Формулювання мети і завдань дослідження. Мета полягає в тому, щоб дослідити з урахуванням моментів текстової цілісності, ідіостильової манери та широкого контексту творчості авторів Майдану знаковий топонімікон як ідейно й ментально вагому та концептуально вельми промовисту групу лексики в поезії Майдану. У статті поставлено такі завдання: з'ясувати феномен мовнопоетичної картини світу, що постає з рядків збірного майданного дискурсу; виокремити домінантні тополексеми, на основі компонентного аналізу визначити спектр їхніх семантико-стилістичних, символічних та асоціативних природжень (**Майдан, Київ, Крути, Грушевського, Інститутська**); простежити історію розвитку концептуального образу української мовосвідомості **Майдан**, його зв'язок з іншими знаковими словооб'єктами, окреслити коло основних асоціатив та вектори символізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Домінантний і найбільш знаковий образ з чітко викристалізованою в українській етносвідомості концептуальністю – **Майдан**. Це, звісно, назва конкретного топооб'єкта (Майдан – частина площі Незалежності в центрі міста Києва), де відбувалися

події двох доленосних новітніх революцій – Помаранчевої та Революції Гідності. Найбільше життів у протестах 2013–2014 років принесено в жертву на Майдані в лютому 2014 року. «Чому захист деякої території виявився настільки важливим, що українці готові були жертвувати своїм життям? Що там таке на цьому Майдані? Ну, не будинки ж, які горять, і не асфальт, який руйнується, настільки важливий для українців?» – запитує відомий український філософ Сергій Дацюк [14, 101].

У словниковій статті п'ятого видання (доповненого й виправленого з урахуванням найновіших українських суспільно-політичних та екзистенційних глобальних і національних викликів) «Енциклопедичного словника символів культури України» феномен Майдану окреслено передовсім в етноментальній, онтологічній та аксіологічній площині: «**Майдан** – в Україні символ Віри, сили Духу, національної свідомості, згуртованості, непохитної впевненості в перемозі, мирної боротьби за справедливість, людську гідність, очищення від рабської психології» [17, 469]. *І знов на Майдані народ український, / Уся Україна – суцільний Майдан* (6, 351); *На силі кріпнем. І на Дусі! / А перед нами – та ж чужа орда. / Я плачу. Я радію. Я молюся. / Коли дивлюся нині на Майдан* (5, 18); *У полянах посеред Храму... / Свобода грудями гуде. / Цвіти, Майдане, прапорами! / Європо, ми до тебе йдемо!* (5, 26); *СЕРДЕЦЬ найвища ВИСОТА – / це наш МАЙДАН! / Ми тут зібрались неспроста – / дав клич МАЙДАН! / Щоби позбутися кайдан – / стоїть МАЙДАН!* (2, 8); *Воля стає щораз ближчою, / Час прозивуватись нецарств, / Світлий Майдан став провісником / Гідності Ери для нас!!!* (8, 30).

У словнику-довіднику В. Жайворонка «Знаки української етнокультури» читаємо: «Майдан – велике незабудоване місце в селі або в місті, зазвичай у центрі й з церквою; місце громадських зібрань, старовинних віче, козацьких рад, сільських сходів. Майдан Незалежності – київська центральна площа, яка стала уособленням так званої помаранчевої революції 2004 р.; символ народного опору й вільного волевиявлення» [18, 349]. Власне про аксіологічний складник тут не йдеться.

У майданівських текстах (і не лише художніх) домінуючий онім з генералізованою топосемою трансформується в ціннісну філософему: Майдан – територія негеографічна, Майдан – це позиція, протест проти облудливої лукавості можновладців, феномен національного самоусвідомлення й самовіднайдення, це реальний топос свободи й повноти національного буття, яке намагалися цинічно підмінити реінкарнованою з верховного веління Москви совковою бутафорією. Майдан – це місце й водночас процес відродження сенсу національної ідеї: вільні люди на вільній землі відстоюють своє право на волю як найвищу цінність історичної та ментальної парадигми. Феномен українського Майдану геніально узагальнила й не менш геніально передбачила Ліна Костенко у своєму знаменитому романі «Записки українського самашедшого»: «Майдан – це протір, де Україна зустріла себе» (3, 399). Д. Павличко визначив коротко: «Майдан – це нерв...».

Наш Майдан – то не пташин зграя, / Що на зиму в Африку летить. / Наш Майдан – то вічна і безкрая / Україна, як небес блакить! (9, 28); *Я стою на Майдані – і це моє спецпризначення, / Бо майбутнє сьогодні і тут – на моїх плечах* (8, 14); *Майдан – як ріка... В неї входимо щораз / Опісля сумнівних здобутків* (7, 167); *Я в ніч на Різдво загадаю єдине бажання: / Хай ввійде тепло в українські домівки й серця! / Хай стане Майдан осередком святого Єднання / Між Сходом і Заходом волею Бога-Творця!* (6, 95). У двох останніх контекстах увиразнені семи 'очищення', 'локус єднання', вагому роль відіграє й образна паралель **Майдан – Україна**.

Один зі священників, що служили на Майдані, віцекеректор УКУ о. Василь Рудейко феномен Майдану окреслив трьома місткими тезами: «Перше: Євромайдан, який вказав усьому світові ідею Європи – гідність понад усе. Бо люди прийшли не за грошима, а щоб забезпечити гідність людини. Друге: Майдан у Києві та у Львові показав своє християнське лице. Християни були дуже активними на Майдані, і це Європа, що виросла на християнських цінностях. Третє: Нетолерантність до будь-якої брехні. Негідність не може бути виправдана благими намірами, тобто не можна реагувати злобою на злобу» [12, 6]. Про християнську рецепцію Майдану, рівно ж і відповідну реакцію на нього, йдеться в «Енциклопедичному словнику символів культури України» [17, 473]. Багатьох людей на Майдан вивело відчуття та усвідомлення в собі не тільки біологічного чи навіть соціального первня, а якогось Вищого. І те вище – Бог, божественна сила, Дух Святий, що можна омовити як сакральне, стало поштовхом до реінкарнації національного. Інакше кажучи, Майдан став поштовхом до віднайдення українцями ідейно-ментального стрижня, своєї (справжньої!) ідентичності. *Чуєш, Брате? Майдан нас кличе! / Ми – іскринки вогнів перемог. / На скрижалях душі одвічно – / Україна у нас і Бог!* (8, 29); *А краще скинь байдужість, як обман. / Її розв'язка всім давно відома, / І вийди, українцю, на Майдан, / А ви, хохли, сидить і далі вдома!* (8, 45); *«Краями у цього Трицастя – / дві площі, а в центрі – Майдан: / з пришестьям мільйонів, з причастям, / простим прикладанням до ран»* (1, 103).

Майдан у подіях громадянського протесту 2013 – 2014 року виявився локусом відновлення всіх порушених владою рівноваг в Україні. Майдан – явно демонстрована публічна єдність усієї України. Географія загиблих на Майдані в лютому 2014 року – це «географія всієї країни, це географія її мартирологічної єдності» [10, 103]. У цьому сенсі політичній кров'ю Майдан отримує особливий статус для країни [10, 103]: *Майдан! Високий Дух МЕТИ. / І меч Добра. І клич Надії. / Хоч куля снайпера летить, / та вбити Правди не зуміє!* (2, 7); *Майдане! / Мамуте мій Рідний! / Ти вистояв у цю тяжку лютневу ніч... / Тебе на Цілий Світ / Усьому Людству видно. / Горять святі негаснучі вогні* (5, 62).

У лінгвоконцептуальному аспекті **Майдан** – це актуалізація сем 'стійкість', 'відвага', 'рішучість', 'жертвопринесення' – наймасовіше й найкривавіше в новітній українській історії. Майдан – це радість

перемоги та невимовні біль і туга за полеглими (відчитуємо в знаковій символемі й такі семантико-асоціативні прирошення): *По серце в крові Україна, / Майдан од гранат оглух. / Коли убивають сина, / Тоді оживає дух...* (6, 8); *Унав білорус. На Майдані! / Скотились додолу щити. / І сивим зробилось світання. / Та Світ його позолотив* (5, 34); *Сумує і явір. І клени. / А та яворина – як тіль. / На небо пішов їхній Сенік. / З Майдану – в святу блакитинь* (5, 38); *За те, щоб не зрадили ми / Чеснот і достоїнств Майдану, / Бо кров'ю вони залили / Розрубану владою рану* (6, 93); *Не всім дістанеться життя / у чистий спадок від Майдану – / і тіл – без куль – на всіх не стане. / очей і рук, серцебиття* (1, 110).

Майдан, вважає О. Калита, найперше асоціюється з ціннісною філософемою **свобода**, що упродовж століть була імперативом національного буття й формою національного порятунку. Він став місцем зіткнення двох ворожих світів, двох філософій та візій майбутнього, без перебільшення, став подією планетарного масштабу: *Та от з'явився такий Майдан, / це всім нам – шанс, можливо, останній, / зцілитись, витверезить Європу / й світу дати потужний акумулятор...* (1, 89); *Розширюється Майдан до... масштабів світу: / в Європі ростуть майдани українського міту. / А гімн «Ще не вмерла» – всесвітній хіт: / людей притягує, як магніт...* (1, 98); *Надто кривавий був тан: / горе і радість – по вінця!.. / Все ж ми ростили Майдан / тут не лише українцям! / Він – твоє перше дитя – / виріс усім на підмогу: / Богу – на вічне буття – / людству і Богу* (1, 126); *«З того, що у людства ще не було, / ми дали Козацтво, УПА, Майдан – / людству з Україною повезло...»* (1, 105). Саме такі семантико-символічні прирошення довкола знакового поетоніма викристалізуються в контексті майданівських віршів.

Сила Майдану як феномену в тому, що він повторюватиметься доти, доки не буде створений міцний національний ґрунт, українці не утвердяться як політична нація серед європейських націй, не буде цілком зруйноване совкове мислення, свідомість і поведінка, не сформується національне «Я», не буде віднайдено власний магістральний національний шлях [докл. про це див.: 17, 474]. Майдан став національною формою суспільного діалогу, яка притаманна тільки нашій нації, він не лише наша сучасність, але й наша історія. На мовно-культурному рівні чітко простежується семантична трансформація знакової топосимволи з посиленням аксіологічного складника та формуванням відповідного кола ціннісних асоціатів – протест, свобода, гідність, стійкість, національна самосвідомість, консолідація, відповідальність, справедливість, історична тяглість, усвідомлена жертвовність, ідея, чин.

Головна ознака Майдану Гідності – його символізм, нашарування розмаїтих символів, які витворили емотивну, драматично-трагедійну й водночас світлу й обнадійливу картину повсталого української нації, домінантним вербальним знаком якої є Небесна Сотня. «**Небесна сотня** – символ відданості, героїзму, самопожертви в ім'я захисту правди, гідності й свободи людини; символ безсмертя, перемоги» [17, 530]. У національному (можливо, й світовому)

аксіологічному вимірі майданівська Небесна Сотня (як і донбаське Небесне Воїнство, головно – кіборги) стала «безпрецедентним феноменом усвідомленої жертвовності, самозречення, любові до ближнього й до своєї Вітчизни», у лінгвоментальному ракурсі – образно-концептуальною й символічно-сакральною вербальною формулою, що блискавично поширилася й стала прийнятною в загальнонаціональному масштабі [15, 92]. **Небесна Сотня** – не перформенс, / **Фундамент завтрашньому дню. / Вона на Київськiм Майдані / Постала з гніву і вогню** (6, 14); *Ми знали і розуміли, що всі ми – смертники... / Ще більше скажу, / що страшно насправді на смерть іти... / Під кулями снайпера впасти, та не зламати-ся, / Бо скільки, скажіть, вже можна всього боятися... / Ми знали, за що вмирали... і ми не каємось... / А пильно / у ваші очі / з небес / вдивляємось...* (4, 25). Рядки С. Костюк підтверджують, що Майдан – це символ, ідея, заради яких люди пішли на смерть. Вона набула, за визначенням Ігоря Подольчака, «епічного сакрального виміру», а Небесна Сотня стала новітнім міфом в часи аморфної (недоробленої!) Незалежності. Можливо, саме це й було вищою метафізичною метою сучасної української нації, роздертої – з подачі Москви – контрверсійними ідеологемами, стало втіленням волі через Майдан. Герої Небесної Сотні, народжені Майданом, своєю жертвовністю моделюють, за визначенням М. Жулинського, вже іншу картину українського світу, виростають у символи, вічні образи [8, 23].

Особливої ідейно-сміслової ваги в лінгвопросторі майданівської поезії набуває концептуальний образ **Києва**. Попри численні спроби применшити вагу стольного міста (аж до позбавлення його статусу серця держави більшовицькою владою у 20-х роках ХХ століття), перетворити Золотоверхий у провінційне відстале містечко, духовний, націєтворчий і консолідаційний статус Києва, що, за Божим провидінням, постав на «перетині історичних епох і культур» (С. Кримський), упродовж століть не знижувався. В українському художньому мовопросторі **Київ** – стрижневе слово фольклорних міні-дискурсів, передовсім паремій [18, 282], улюблений пластичний образ знаних українських митців. Згадаймо хоча б Миколу Зерова («Київ – традиція», «Київ з лівого берега»), Павла Тичину («Золотий гомін»), Василя Стуса («За мною Київ тягнеться у снах...»), Ліну Костенко, а також поетів-піснярів Андрія Малишка, Дмитра Луценка та ін.

У новітній українській історії **Київ** став місцем двох Майданів. Природно, що величний образ стольного міста пронизує лінгвопростір майданівських віршів: *Тут – виток. Тут – гирло. Устя... / А Київ наш – то справжній Божий Дар! / Я млію. Я кричу! / Боюся... / За тих, хто вийшов знову на Майдан!* (5, 18); *Народе мій, твоя столиця – Київ, / Ніхто не сміє роз'єднати нас!* (8, 36); *Роками нас звали «массами», / та гнули униз... воли! / Сьогодні ж у Київ трасами / летять молоді орли!* (8, 62).

Часто домінантна топосимволема постає у драматичному, навіть трагедійному контексті, як болісна алюзія до знаменитих рядків Павла Тичини «Лежить сторозтерзаний Київ...». Власне, оця сема «стороз-

терзаності» й відчайдушного спротиву є стрижневою у більшості поезій Майдану: *Закривавлений прапор – це і вирок, і поводитир, / де Київ шалений обростає вздовж ран сивиною, / вода безшелесна з гідрантів жбурляла у вир / розп'ятої вулиці, й серця вирували війною* (7, 77); *Цієї зими, наче сон у сні, / у Києві, в Києві – чорний сніг* (1, 105). Не менш експресивними є епітети, стрижнем яких виступає ойконім «Київ» (*Київ шалений, пошрамований Київ*), персоніфікації, метонімії, риторичні фігури (*Київ дихає; Київ оплакував; Київ вирощував; о Києве!*): *Як останній солдат, ще стоїть пошрамований Київ* (6, 170); *О Києве! Нехай той подзвін тужний / церков, що стали прихистком останнім, / блаженку катову ударить душу!* (6, 274).

Навіть ті поодинокі рядки, що сприймаються як несмілива спроба фольклорної стилізації, вражають своєю ширістю та проникливістю. *Темна хмара наступила, / Київ весь п'ятьма накрила – / Налетіли чорні круки, / Щоб узяти дітей на муки!* (6, 182); *Центр Києва не в імлі, / Де на краєць Майдан чекає, / Де ще / поки що / всі живі...* (8, 39); *Єднатись маємо почати / За волю, Київ, за Майдан* (6, 100).

Знакова тополексема, органічно поєднана з головною, так би мовити, сюжетною лінією поетичних текстів, у багатьох випадках виступає як блискучий поетонім, що лаконізує вагомий для авторів переживання, вивершує емоційно-трагедійний ореол: ... *Над Києвом – чорні круки...* / *Свої взялись попіди руки: / – Там гаряче – туди зась! / Молодь за руки взялась. / А нам – хоч би ляк в очу: / Крізь кільце – за своєї лечу!* (11, 17); *«Київ, вставай! Україно, вставай!» / Київ – встає. Україна встає: / в потяг, авто, метро, у трамвай / люд – ізусюди!.. Вже всі тут є...* (1, 85). У більшості майданівських дискурсів, особливо ж рельєфно – у третій частині поеми-кліпу С. Бондаренка «Майдани і магнати», екзистенційно-духовний киевоцентризм набуває більш укрупненого фокусу й трансформується в Майданоцентризм, для сотень тисяч людей Київ стає рятівним домом, надією на перемогу та гідне життя.

У топосі Києва традиційно найбільш знаковим є **Хрещатик**. Майдан і тут вніс свої корективи: відомими на увесь світ стали інші центральні київські вулиці – **Грушевського** та **Інститутська**. *«Мамо, я просто не можу по-іншому – / Я на Грушевського»* (6, 55); *Благородними не всі зветься. / Перевірка – одна година: місяць лютий, / Інститутська* (7, 137); *Гимн – у грудях. На Повний Голос! / Сила вивершених уречевлень! / Інститутська збирає колос. / Прорізна собі робить перев'язь* (5, 60). На Грушевського обірвалося життя Сергія Нігояна і Михайла Жизневського. Вони стали першими серед загиблих, очолили сумний список новітніх українських визвольних змагань. Михайло Жизневський, за образним визначенням Д. Павличка, – «високий білорус», «живий білоруський пророк», «білоруської свободи скрес»: *Світ зоригнувся від шоку, / А в снайпера на прицілі вже / Інше хлоп'я / Білорус Жизневський* (6, 13); *Пусть украсят на фресках / Украинский Майдан: / Белорусский Жизневский, / Армянин Нигоян* (6, 370). Коли в Михайлівському золотOVERХому відспівували героя, уперше прозвучала його улюблена пісня

«Гей, плине кача по Тисині», що своїм потойбічним смутком не перестає рвати українську душу. До речі, згаданий текст з актуалізованою архисемою 'плач' у найрізноманітніших модифікаціях та трансформаціях «прошиває» майданівські тексти, заторкуючи найбільш чутливий пласт уже новітнього колективного українського позасвідомого: *Труни над натовпом – привиди наче... / Всю нічку до раночку «Плине кача...»* (6, 25); *Пливе по Тисі злотне каче, / А хлопці на Майдані мруть* (10, 74); *Як велетенські кобзи, труни: / за кожним по сто тисяч плаче, / і натяглись між нами струни, / тепер за кожним «Плине кача»* (1, 109).

Після перших смертей на Грушевського 22 січня (за дивним збігом – у День Злуки) стало зрозуміло: дороги назад немає. Вулиця Грушевського – це той рубікон, який перейшла влада у своїй тупій ненависті до народу і який перейшов народ у своїй рішучості змести цю владу, навіть якщо за це і треба заплатити життям: *Не сховати роз'ярений вулії. / Буде так, як захоче Громада. / На Грушевського – дим. І кулі! / А на Банковій – барикади* (5, 60); *Був на Грушевського самотній чоловік. / Стояв у пеклі, на згорілій шині* (6, 231); *Я сплю, мов убитий, і сняться мені / Майдан, і Грушевського, і «профспілки»* (6, 238).

На Грушевського «люди перемогли страх, вони поводитися так, як їм підказувало серце» [13, 105]. А воно підказувало одне: «Здобудеш українську державу або загинеш у боротьбі за неї». *На Грушевського згарищ дими, / Аж до неба шалене полум'я. / Не сиди, українцю, в п'ятьмі, / Вирушай на Майдан, сизий голубе!* (6, 195); *Хіба не чув ти музику смерті, / Як на Грушевського рвались гранати?* (6, 229). Лексичними інтенсифікаторами урбаноніма виступають лексеми **дими, полум'я, згарище, гранати, шини, барикади**. Після першого вогню на Грушевського з'явилася знаменита варіація на тему старовинної весільної пісні «Горіла сосна, палала», що миттєво облетіла всі теле- та радіоефіри і стала своєрідним народним хітом Революції спротиву. Найвищий ступінь драматизму подій на Грушевського експлікують рядки: *Б'ють нас / Гранатами / І автоматами. / Тут, / На Грушевського, / Суд / Зустрічатимем...* (6, 272).

Символом національної скорботи судилося стати саме вулиці Інститутській, вона в українській мовосвідомості вже асоціюється із Крутами та античними Фермопілами. Коли ми добирали матеріал з Антології майданівських віршів, то зауважили дивовижну річ: цитати різних авторів витворили один суцільний текст, у якому події розгортаються строго хронологічно, емоційно ж – по висхідній, завершуючись вражаючим візуальним образом потонулої у квітах і свічках вулиці та акустичним – плачем-реквіємом за убієнними. *Дише минушина юності солодом! / На Інститутській повіяло холодом...* (6, 143); *Я – Львівська сотня, що пішла в небесну, / Кривава крига я, зимою скресла / Й струмками Інститутською текла* (6, 145); *Ти чув, як ревно й несамовито / Київ оплакував Небесну Сотню? / Всю Інститутську встелили квіти, / Над містом війни встали безплотні* (6, 230).

Криваво-переможним апофеозом Революції Гідності стали розстріли на Інститутській двадця-

того лютого. *А коли на чорне уперше упав, / дода-
лось червоне – росло й росло / це червоно-чорне,
як стяг УПА, / аж до Інститутської спільне
тло* (1, 105); *На Інститутській – раюють без-
смерті* (6, 143); *На Інститутській – розстріляна
нація. / Хресна дорога. / П'ятнадцята стація* (6, 143).
На цій вулиці в середмісті столиці кульмінаційний акт
Майданної трагедії завершився. Образ п'ятнадцятої
стації Хресної дороги – не художня претензійність,
а вдало вербалізований драматичний концепт новіт-
ньої української історії [Див. про це: 15, 95].

У більшості аналізованих поезій Майдану урба-
нонім **Хрещатик** згадується спорадично. У зво-
рушливо-проникливому майданівському дискурсі
Антоніни Листопад **Хрещатик** – лейтмотивний
концептуальний словообраз у системі авторського
мовомислення, винесений у сильну (заголовкову)
текстову позицію – «Солоний Хрещатик»: *І дай
Бог – Справедливість усім! / Вже доведені люди до
краю. / Уже кров під ногами, мов сіль. / Глянь, Соло-
ний Хрещатик палає!* (5, 32); *І засвітилась Мудра
Правда. / Спинились втрачені літа. / Вогні, вогні...
І барикади. / Стоїть Хрещатик, як Титан!* (5, 41);
*Почайна-річка – на хрестинах. / Струмки охрещені
спішають. / Тут б'ється серце України. / Палає Пра-
ведна Душа* (5, 41); *Сьогодні тут і сповідь, і При-
частя. / Присяга тут – на крищі дорогій! / Народе
мій! / Ти із колін піднявся! / Ти НАЦІСЮ став, Наро-
де мій! // Отут на Хрещатику – Віщі Хрестини. /
І Рідність відкрита. В святій материнці! / Пиша-
ють Тобою, моя Україно! / Пишаються Вами, мої Укра-
їнці!* (5, 78). Художньої експресії знакова символема
набуває завдяки паронімічному зближенню з лексе-
мами **хрестини, охрещені**.

У просторі української лінгвосвідомості з'явилася
образна триада: **Фермопіли – Крути – Інститутська**.
Крути – знак мужності й звитяги, нескореності. «Бій
під Крутами – символ праведної жертвовності кращих
представників української молоді, що надихав цілі
покоління борців за долю, соборність та відновлен-
ня державності для нації окупованої, колонізованої
та русифікованої» [17, 417]. Ця нікому не відома стан-
ція на підступах до Києва стала уособленням герої-
ки й відданості юнаків – студентів київських гімна-
зій та університету, що полягли в нерівній боротьбі
з більшовицькою бандою Муравйова. Попри звитягу
і трагізм, Крути, на жаль, не стали образно-патріотич-
ним вістрям художніх текстів, не стали частотною
символемою українського мовопростору, зрештою, як
і української культури загалом (П. Тичина, М. Верес,
М. Боеслав, Б. Стельмах). І річ не лише в табу тоталі-
тарної доби. Навіть після проголошення Незалежності
про Крути згадували хіба що в чергову річницю.
У далеке міжвоєння Б.-І. Антонич урочисто-пафосно
задекларував: **Крути! Крути! Мужність і посвята, /
Вірність, що міцніша понад смерть**.

Антоничева афористична фраза знайшла своє орга-
нічне продовження в поезії Майдану, коли драматична
паралель стала неймовірно промовистою, а «мужність
і посвята, вірність, що міцніша понад смерть» драма-
тично потвердилися. Уперше в майданівській поезії
Крути з'являється в надзвичайно зворушливій поезії
Оксани Максимішин-Корабель «Мені наснилось...»:

*Мені наснилось, що вони зустрілись: / Убитий в Кру-
тах й вірменин Сергій* (6, 198).

Розлогий асоціативний простір породжує знако-
ва тополема в поетичному дискурсі Дмитра Пав-
личка: *На Майдан, немов колись на Крути, / Насту-
пає старшоробратній мат* (9, 28); *А так не буде
й так не може бути; / Ти мусиш тричі пережити
Крути, / І вийти тричі зі свого куца, / Як Господом
запалена свіча!* (9, 95).

У семантичній структурі національно зацентро-
ваної лінгвокультуреми **Крути** можна виокремити
такі компоненти, як 'жертвовність', 'звитяга' 'траге-
дійність'. Майже через сто років історія протисто-
яння знову повторилася. *Двадцять лютого... Май-
дан... Гірка отрута... / Немов би вдруге пережив
народ наш Крути* (6, 15); *Вам би у груди вдихнути /
кисень з усього Майдану... / В центрі столиці – Кру-
ти, / та мій народ нездоланий* (6, 101); *Почорнів
білий сніг біля Крут, / Поле бою калиною скрапле-
не... / Наша доля гартується тут, / На Майдані,
з Європою братньою* (5, 196); «За свободу і до кін-
ця!» – / *Бо інакше не може бути... / Власна гідність,
рідна земля / Розгорнула у Києві Крути...* (6, 293).

В одній з перших книг про Майдан «Борітеся –
поборете! Поетика революції» упорядник й автор
передмови О. Уліщенко пише: «ЦЕ НАШІ КРУТИ».
«На Аскольдовій могилі український цвіт...» (Павло
Тичина). І на Інститутській у Києві, там, де поляг-
ла Небесна Сотня, море квітів... «Пробіті груди»,
барви, «що навколо лягли камінням важким» (Олег
Ольжич) – яке все впізнаване й щемке!» [3, 3].

**Висновки та перспективи подальших дослі-
джень у цьому напрямі.** Концептуальні топоніми
**Майдан, Київ, Крути, урбаноніми Грушевського,
Інститутська** (спорадично – **Хрещатик**) постають
у нерозривному рецептивно-ментальному та аксіо-
логічному зв'язку, витворюючи неповторну семан-
тико-стилістичну ауру – гідності, патріотизму стій-
кості, жертвовності, драматизму. Зрештою, через них
оригінальним художнім способом автори майданної
поезії стверджують найвищі ідеали Революції Гід-
ності. Перетворення реальних онімів в експресивні
поетоніми зумовлене багатьма чинниками – соці-
ально-політичними, культурологічними, реальними,
зрештою, ситуацією майданної дійсності, спочатку
оптимістичної, обнадійливої, пізніше – драматич-
ної, трагедійної.

У нашій статті ми описали лише частину ілю-
стративного матеріалу – знакового топонімікону,
отриманого способом суцільного добору. Розпоча-
то роботу над поетичним звукописом (зафіксовано
багато нестандартних випадків опанування динамі-
ки словоформи, головню паронімічної атракції), ви-
окремлено достатньо промовистий корпус неолек-
сем; вражає своєю довершеністю образно-метафо-
ричний простір, що засвідчує справді елітарність
та вишуканість мовомислення; цікавими є афориз-
ми, фраземи, особливо трансформовані; приваблю-
ють розмаїті синтаксичні конструкції. Усе це – пред-
мет майбутніх дослідницьких студій над феноменом
поезії Майдану. Наша скромна наукова студія – це
також відповідь тим, хто зверхньо, навіть зухвало
відгукується про майданну поезію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранська С. Лінгвостилістичні студії над поезією Майдану / Соломія Баранська // Слово. Текст. Контекст : зб. наук. та творчих робіт студентів філолог. фак.-ту. – Дрогобич : Коло, 2017. – Вип. I. – С. 7–17.
2. Білик Г. М. Ораторія «Небесна сотня» Богдана Бойчука як монументальний зразок української майданної поезії / Г. М. Білик // «Молодий вчений». – № 6. – 2016. – С. 350–353.
3. Борітеся – поборе! Поетика революції / [уклад. та автор передмови О. М. Уліщенко]. – Х. : Віват, 2014. – 96 с.
4. Воронюк Л. Майдан : український духовний прорив / Леся Воронюк // Небесна Сотня : [антологія майданівських віршів]. – Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2014. – С. 5–7.
5. Горішна Г. М. Поезія Майдану у дискурсі української революційної поезії ХХ – ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Г. М. Горішна. – Тернопіль, 2018. – 20 с.
6. Грушанська О. Поетизація і міфологізація образу Майдану в художніх та журналістських творах / Оксана Грушанська // Виклики сучасного українського суспільства (до другої річниці революції гідності) : [мат. круглого столу]. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2016. – С. 20–24.
7. Єрмоленко О. Бунтівна муза поезії Євромайдану / Оксана Єрмоленко, Ганна Гаврильченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Філологічні науки (літературознавство). – 2016. – № 1 (17). – С. 100–103.
8. Жулинський М. Коло з трикутника, або Триптих про триптих / Микола Жулинський // Бондаренко С. Майдани і магнати : [поєми-кліпи] / Станіслав Бондаренко. – К. : Український пріоритет, 2014. – С. 3–24.
9. Калита О. Засоби поляризації міфологізованих образів у «Віршах з Майдану» Дмитра Павличка / Оксана Калита // Дивослово. – 2017. – № 2. – С. 38–41.
10. Майдан. (Р)еволюція духу : Мистецько-культурологічний проект / Автор і куратор проекту : Антін Мухарський. – К. : НАШ ФОРМАТ, 2014. – 312 с.
11. Поліщук Я. Євромайдан як подія / Ярослав Поліщук // Поліщук Я. Реактивність літератури. – К. : Академвидав, 2016. – С. 23–37.
12. Рудейко В. Передмова до книги «Каміння Майдану» / Василь Рудейко // Димид К., Димид М. Каміння Майдану. – Львів : Свічадо, 2014. – С. 6.
13. Слабошпицький М. Гамбіт надії. Україна : [констатації, матеріали, виклики, сподівання] / Михайло Слабошпицький. – К. : Ярославів Вал, 2014. – 312 с.
14. Слабошпицький М. Велика війна 2014... : Україна : виклики, події, матеріали / Михайло Слабошпицький. – К. : Ярославів Вал, 2015. – 320 с.
15. Стецик М. «Хресна дорога. П'ятнадцята стація» (поезія Майдану у сакральному вимірі) / Марія Стецик // Науковий вісник Чернівецького університету : [зб. наук. праць]. – Вип. 772 : Романо-слов'янський дискурс. – Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2016. – С. 91–98.
16. Стецик М. «Серце кожне карбує імення» (поетичний іменник героїв Майдану) / Марія Стецик // Рідне слово в етнокультурному вимірі : [зб. наук. праць]. – Дрогобич : Посвіт, 2015. – С. 246–262.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

17. Енциклопедичний словник символів культури України / [за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди]. – [5-е вид.]. – Корсунь-Шевченківський : ФОРМ Гавришенко В. М., 2015. – 912 с.
18. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : [словник-довідник] / Віталій Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Бондаренко С. Майдани і магнати : поєми-кліпи / Станіслав Бондаренко. – К. : Український пріоритет, 2014. – 128 с.
2. Дичка Н. Знакове світло Майдану : [збірка поезій] / Надія Дичка. – К. : Смолоскип, 2014. – 48 с.
3. Костенко Л. Записки українського самашедшого / Ліна Костенко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 416 с.
4. Костюк С. Траєкторія самоспалення : [щоденникові записи у віршах] / Світлана Костюк / [передм. Д. Дроздовського]. – Чернівці : Букрек, 2015. – 144 с.
5. Листопад А. Солоний Хрещатик. Небесна Сотня / Антоніна Листопад. – К. : Світ успіху, 2014. – 84 с.
6. Небесна Сотня : [антологія майданівських віршів] / [упор., передмова Л. Воронюк]. – Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2014. – 392 с.
7. Небесна Сотня : [антологія майданівських віршів] / [упор., передмова Л. Воронюк]. – [2-ге вид., доповн.]. – Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2014. – 400 с.
8. Материнська молитва. Українки – героям Майдану : Поезії / [передм. Т. Череп-Пероганич, Ю. Пероганич]. – К. : Наш формат, 2014. – 69 с.
9. Павличко Д. Вірші з Майдану / Дмитро Павличко. – К. : Основи, 2014. – 176 с.
10. Павличко Д. Грім у січні : [поезії, переклади] / Дмитро Павличко. – К. : Основи, 2016. – 272 с.
11. Цвйд А. Клич Майдану. Літопис Самовидця. Поема // Соченко М. Обличчя Майдану. Живопис, графіка / Антонія Цвйд, Марина Соченко. – К. : Український пріоритет, 2015. – 88 с.